

Asia: VN/5035/2018

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ulkoministeriö toteaa, että luonnos hallituksen esitykseksi laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta on kokonaisuutena kannatettava. Kansainvälisessä vertailussa Suomen ylimmät itsenäiset ja riippumattomat laillisuusvalvojat, eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri, muodostavat osittain jopa ainutlaatuisen vahvan, itsenäisen ja riippumattoman rakenteen, joka tukee ja vahvistaa oikeusvaltiota. Ulkoministeriö pitää tärkeänä, että tämän laillisuusvalvonnan rakenteen toimintaedellytyksiä tuetaan ja vahvistetaan vastaamaan muuttuviin tarpeisiin, erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kehittyvän oikeudenalan osalta.

Ehdotus tehtävien jaoksi perustuu Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön pohjalta tulevaan, käytännössä jo nyt noudatettavaan työnjakoon sekä ylimpien laillisuusvalvojen tosiasiallisiin erikoistumisalueisiin. Esitys selkeyttää tehtävien jakoa ottaen huomioon kehittyviä oikeudenaloja, mukaan lukien digitalisaatio, tekoäly ja ympäristöoikeudet.

Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016) ja kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (SopS 92 ja 93/2014) myötä eduskunnan oikeusasiamies on saanut uusia, ihmisoikeusvelvoitteisiin kuuluvia erityistehtäviä. Ulkoministeriö pitää perusteltuna, että nämä tehtävät kirjataan tehtävienjakolakiin luonnoksen 3 §:ssä esitetyllä tavalla.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon valvonnassa Suomi on saanut sopuselvontaelimiltä muutamia suosituksia ylimpien laillisuusvalvojen toimintaedellytyksiin liittyen.

Yhdistyneiden kansakuntien kidutuksen vastainen komitea on vuonna 2016 hyväksymissään suosituksissa (CAT/C/FIN/CO/7) ilmaissut huolensa siitä, että eduskunnan oikeusasiamiehelle ei ole osoitettu riittäviä taloudellisia ja henkilöstöresursseja kidutuksen vastaisena kansallisena valvontaelimenä toimimiseen eikä kansallisella valvontaelimellä välttämättä ole tarvittavia henkilöstöresursseja tehtävänsä toteuttamiseen. Komitea suositteli vahvistamaan kansallista valvontaelintä järjestämällä sille riittävät taloudelliset ja henkilöstöresurssit, jotta se pystyy hoitamaan tehtävänsä riippumattomasti ja tehokkaasti kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen komitean alakomitean ohjeiden mukaisesti. Sen tulisi myös harkita mahdollisuutta perustaa kansallinen valvontaelin erilliseksi yksiköksi eduskunnan oikeusasiamiehen alaisuuteen, jolloin sillä olisi oma rahoitus ja henkilöstö.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien komitea on vuonna 2011 hyväksymissään suosituksissa (CRC/C/FIN/CO/4) nostanut esille eduskunnan oikeusasiamiehen ja lapsiasiavaltuutetun välisen toimivallanjaon, jonka mukaan eduskunnan oikeusasiamies voi ottaa vastaan lapsen oikeuksien loukkauksia koskevia valituksia, myös lapsilta itseltään, kun taas lapsiasiavaltuutettu vastaa lapsipolitiikan seurannasta. Komitea ilmaisi huolensa siitä, etteivät lapset välttämättä ole tietoisia eduskunnan oikeusasiamiehen valitusmenettelystä tai ymmärrä, miten se toimii. Komitea suositteli lisäämään yleistä tietoisuutta ja erityisesti lasten tietoisuutta kansallisten järjestelmien mahdollistamista eri valitusmenettelyistä sekä tehostamaan eduskunnan oikeusasiamiehen ja lapsiasiavaltuutetun välistä yhteistyötä. Komitea myös kehotti varmistamaan, että tälle kansalliselle järjestelmälle järjestetään tarvittavat henkilöstö- ja rahoitusresurssit sekä tekniset resurssit, joilla taataan sen riippumattomuus, tehokkuus ja saavutettavuus.

Ulkoministeriö viittaa Euroopan neuvoston puitteissa viime vuonna hyväksytyihin oikeusasiamiesinstituutiota koskeviin asiakirjoihin, jotka osaltaan tukevat nyt esitettyä tehtävienjakolaki: Demokratiaa oikeusteitse -toimikunnan eli ns. Venetsian toimikunnan Venetsian periaatteet oikeusasiamiesinstituution suojelemisen ja edistämisen periaatteista (CDL-AD(2019)005) ja Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus jäsenvaltioille oikeusasiamiesinstituution kehittämisestä (CM/Rec(2019)6). Viimeksi mainitussa asiakirjassa suositellaan, että jäsenvaltioiden olisi toteutettava tehokkaita toimia, jotta oikeusasiamiesinstituutiot, joko kansallisella, alueellisella tai paikallisella tasolla, voivat keskustella ja tehdä yhteistyötä keskenään erityisesti vastaavien instituutioiden kanssa, tarvittaessa sähköisen verkottumisen ja tietojen ja käytäntöjen vaihtamisen sekä säännöllisten kokousten kautta.

Ulkoministeriön oikeuspalvelun ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö vastaa vuosittain lukuisiin kyselyihin, joissa henkilöt tiedustelevat oikeussuojakeinojen saatavuutta. Näiden kyselyjen perusteella on pääteltävissä, että ylimpien laillisuusvalvojen välinen tosiasiallinen tehtävien jako ei ole kaikilta osin selkeää. Mikäli esitetty tehtävienjakolaki tulee voimaan esitettyssä muodossaan, ulkoministeriö pitää erityisen tärkeänä selkeää, monikielistä ja eri viestintävälineitä hyödyntävää tiedottamista ylimpien laillisuusvalvojen tehtävien vahvistetusta jaosta.

Oinonen Krista
Ulkoministeriö - Ulkoministeriön oikeuspalvelu